

Akinél a gyakorlat jövő időben szólt az elmélethez

P. T. Bauer: *A Hungarian in Cambridge*. Konferencia P. T. Bauer munkásságáról. Budapest, 2018. március 17.

Honoré de Balzac *Elveszett illúziók* című regényében Cointet egy szabadalom kapcsán magyarázza Davidnak, hogy az elméleti elgondolás és a tapasztalat bizony nem ugyanaz. Érveléséből láthatjuk, hogy csak az használhat joggal jövő időt a modellek és az egyéb teoretikus elképzelések megvalósulása kapcsán, aki tapasztalatot szerzett a gyakorlatban.

Lord Peter Thomas Bauer a fejlődés-gazdaságtan Cointet-je volt, és az afrikai, illetve ázsiai megfigyeléseire alapozva a fejlesztési segélyezés legnagyobb kritikusává vált. Sajnálatos módon őt magát és munkásságát¹ kevesen ismerik, azt pedig már tényleg csak néhányan tarják számon, hogy 1915-ben Bauer Péter Tamás néven született Budapesten, és szakmai pályafutásának nagy részében a London School of Economicson tanított.

Ennek tükrében pedig mindig örvendhetünk az olyan eseményeknek, amelyek felhívják a hazai közgazdasági gondolkodás figyelmét a jelentősebb nemzetközi karriert befutott magyar vagy magyar származású közgazdászokra, így Peter Bauerre is. Várakozásaink komolyak voltak, amikor példaértékű módon a Danube Institute – a Magyar Nemzeti Bankkal, a milánói Bruno Leoni Intézettel, a Magyarország Barátai Alapítvánnyal és az Egyesült Királyság budapesti nagykövetségével karöltve – Peter Bauerről szóló konferenciát szervezett.

Az egész napos konferencia megnyitóját *Palotai Dániel*, az MNB ügyvezető igazgatója tartotta, aki rövid, de egzakt áttekintést adott Bauer életéről és munkásságáról. Ezt követően *John O’Sullivantól*, a Danube Institute elnökétől hallhattunk néhány értékes és programadó gondolatot, amelyben kiemelte, hogy intézményük mindig szívesen ad otthont olyan eseményeknek, ahol konzervatív vagy liberális szemszögből zajlik tudományos vita, és kifejezte örömét, hogy a Danube Institute kezdeményezésére jöhetett létre ez a Peter Bauerről szóló rendezvény.

A konferencia első előadását *Deirdre Nansen McCloskey*, a University of Illinois at Chicago professzor emeritája tartotta. 2015-ig közgazdaságtant, történelmet, angol nyelvet és kommunikációt tanított, de bekapcsolódott az ókori görög és latin filozófia oktatásába is. 18 könyv és több mint 400 publikáció szerzője, de talán a burzsoá

¹ Peter Bauer könyveit nem fordították le magyarra, főbb angol nyelvű publikációi: *Bauer* [1948], [1954], [1957], [1968], [1972], [1991], [1993].

korszakról szóló trilógiájáról a legismertebb (*McCloskey* [2006], [2010], [2016]). Előadásának a címe sokatmondó volt: *Peter Bauer and the Consequences of Liberalism, 1776 to the Present*. Érvéle során arra mutatott rá, hogy Bauer számára a fejlődés legfontosabb előmozdítója az egyén választási és gazdasági szabadságának megteremtése volt. Sikraszállt amellet, hogy az állam egyedüli szerepe az, hogy megvédje az állampolgárok életét, szabadságát és tulajdonát annak érdekében, hogy azok a saját céljaikat és vágyaikat elérhessék. McCloskey kiemelte, hogy a piacgazdaság és a liberális demokrácia az, amely lehetőséget teremt az egyéni innovációk előmozdítására, amelyek elsődleges építőkövei gazdasági növekedésnek.

A második előadó *Alberto Mingardi*, a Bruno Leoni Intézet vezérigazgatója és – többek között – a Milánói Egyetem oktatója volt. A *Foreign Aid and Primitive Accumulation: P. T. Bauer's Battles in the History of Ideas* című előadásának elején felhívta a figyelmünket, hogy Lord Bauer talán az egyik legjobb közgazdász volt, akiről még csak nem is hallottunk. Felidézte, hogy 1999-ben személyesen is találkozott Bauerrel, és intézete 2009-ben olasz nyelven is kiadta a *From Subsistence to Exchange* című könyvét (*Bauer* [2000]). (Ékes példával szolgálhat ez a hazai közgazdasági gondolkodás számára, ugyanis magyar nyelven még egyetlen Bauer-könyv sem jelent meg.) Az előadó rámutatott, hogy évekig Bauer volt a fejlődés nonkonformistája, aki következetesen amellet érvelt, hogy a fejlesztési segélyek legkevésbé sem hatékonyak. Kiemelte Bauer úttörő szerepét és egyfajta előrelátó képességét, és sajnálatosnak tartotta, hogy munkáiról és munkásságáról csak nagyon kevesen emlékeznek meg. A kevesek közé tartozik a 2015-ös év Nobel-díjasa, Angus Deaton, aki *The Great Escape* című könyvében rámutatott arra, hogy Bauernek igaza volt a fejlesztési segélyezés kérdésében (*Deaton* [2013]). Mingardi idézett még a jelenkor talán egyik legnagyobb hatású fejlődéskutató közgazdászától, William Easterlytől, aki kifejezte, hogy egészen hihetetlen, hogy az ő és társszerzőinek eredményeit már sokkal korábban anélkül írta le Bauer, hogy különösebb jelentőséget tulajdonítottak volna neki.

A harmadik előadó *dr. Anthony Malcolm Daniels* nyugdíjas orvos, Bauer barátja volt, aki sok-sok éven keresztül élt azon az afrikai kontinensen, ahol Bauer meglátásai ténylegesen testet öltöttek. Theodore Dalrymple néven ír/írt, és megfigyeléseiből több könyv is készült. Az előadásában átfogó képet kaphattunk az 1980-as és 1990-es évek fejlődő világáról és a fejlesztési források tényleges hasznosulásáról. Ennek kapcsán az előadó nem áltatta a hallgatóságot, ugyanis többször határozottan rámutatott: „a segélyek minden esetben kárt okoznak”.

Ezt követően *Bod Péter Ákos*, a Budapesti Corvinus Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára tartotta meg előadását, amelynek címe a *Foreign Aid (EU funds), Trade, Remittances: Financing Growth Then and Now – The Case of Hungary* volt. Az előadás elején egy Bauertől származó, sokatmondó cím ragadta meg a hallgatóság figyelmét: „Development Aid. End it or Mend it” (*Bauer* [1993]). Később az előadó rámutatott, hogy a nemzetközi fejlesztési segélyezés háttere más volt a hidegháború idején, és más 1990 után, amikor Kelet-Közép-Európa szükségszerűen esett át a meg lehetőségen döcögős utat bejárt rendszerváltozáson.

Bod Péter Ákos rendkívül szemléletes ábrák segítségével mutatta be Kelet-Közép-Európa és ezen belül Magyarország vontatott felzárkózását Nyugat-Európa-hoz és az EU-átlaghoz. A következtetéseiben pedig rámutatott, hogy Sachsszal szemben Northnak lett

igaza az átalakulás kapcsán, amikor azt hangsúlyozta, hogy a formális politikai és gazdasági szabályszerűségek átültetése a kelet-közép-európai országokba (vagy éppen a harmadik világ országaiba) nem elégséges feltétele a jó gazdasági teljesítménynek. Ennek megértéséhez pedig ismét Bauerhez kell visszakanyarodnunk, aki *Dissent on Development* című munkájában hangsúlyozta a gazdaságtörténet szerepét a növekedés jelentőségének megértésében, és rámutatott, hogy minden ország más és más fejlődési pályán ment keresztül (Bauer [1972]). Bauer más elméleti szakemberek munkáit vizsgálta, és egyértelműen bírálta, hogy azok egyszerűen kihagyják az időtényezőt a vizsgálataikból (*amputation of the time dimension*). Azzal érvelt, hogy a történelmi háttér nélkülözhetetlen a gazdasági fejlődésről szóló érdemi viták kapcsán, hiszen ez voltaképpen a társadalom történelmi fejlődésének szerves része. Számos a fejlődéssel foglalkozó, nagy publicitást kapó írás hagyja figyelmen kívül még ma is a történelmi hátteret.

Az előadás végén Bod Péter Ákos kiemelte, hogy az EU-források hasznosak voltak az infrastruktúra modernizálásában és az összkereslet növelésében a nagyobb kibocsátási rés időszakában. Ez a rés azonban az elkövetkező években szűkülni fog, sőt már be is zárult, és szerinte az alapok elköltéséből származó többletkereslet csak akkor nem fogja növelni az inflációs nyomást és az általános túlfűtöttséget, ha a kínálati oldalra gyakorolt hatása jelentős. Egyelőre azonban ez kérdéses, ugyanakkor nem lehetünk nagyvonalúak azzal kapcsolatban, hogy mire fordítjuk a többletforrásokat. Végezetül Bauer szavait idézve rámutatott, hogy a támogatások csak a protekcionizmust és a korrupciót erősítik, és hozzájárulnak a társadalom polarizációjához.

Az ötödik előadást Norman Stone tartotta, aki jelenleg a török Bilkent Egyetem nemzetközi kapcsolatok tanszékén európai történelmet tanít, de korábban többek között az Oxfordi Egyetem professzora is volt. Könyvei leginkább az elmúlt évszázad történelmi eseményeiről szólnak, amelyekben kiemelt szerepet kap a két világháború. Előadásának a címe *The Background of the Austrian–Hungarian School of Economics* volt. Stone jó alapot nyújtva Bauer megértéséhez, azt vette számba, hogy miként (nem) illeszkedett be Bauer érvrendszere az osztrák közgazdasági diskurzusba.

Az utolsó előadó Václav Klaus, a Cseh Köztársaság második elnöke, a Václav Klaus Intézet megalapítója volt. *The Significance of P. T. Bauer* című előadásának elején egy személyes élményét osztotta meg a hallgatósággal. Közel 16 évvel ezelőtt, amikor a CATO Institute elindította a Milton Friedman Prize for Advancing Liberty című kezdeményezését, a nemzetközi választóbizottság tagjaként egy percig sem habozott Peter Bauert jelölni. Később kiemelte, hogy amikor először hallott Bauer munkásságáról, azonnal szinte mindennel egyetértett. Václav Klaus rámutatott arra is, hogy Kelet-Közép-Európában a probléma sohasem a pénz vagy a tőke hiánya volt, hanem a szélesen értelmezett gazdasági rendszer, és kiemelte, hogy a fejlesztési segélyezés ötlete teljes egészében irracionális. Ezt követően érdekes párhuzamot vonva kifejezte azt a meggyőződését, hogy a jelenlegi európai uniós gyakorlat, amelyben országok közötti pénzügyi transzferek áramolnak – szó szerint idézve –, teljes egészében haszontalan és veszélyes. A rendszer pedig voltaképpen nem jelent mást, mint az EU fejlesztési segélyezését. Felhívta a figyelmet, hogy a korábbi államszocialista berendezkedésű országokban élők számára inkább rendszerszerű változásokra volt szükség, semmint a világbanki és más szakértők kioktatására. Bauer a munkáiban

egyébként árnyaltan mindig is rámutatott, hogy a fejlesztési segélyezés elméleti keretének nagy részét azok az úgynevezett *armchair experts* alkották, akik tankönyvekből, szakkönyvekből és folyamatos konferenciárészvételekből merítve minden problémára tudni vélték a megoldást, de kellő tapasztalat hiányában (például fejlődő országban sohasem jártak) ténylegesen meg sem értették azokat.

Václav Klaus is legfőképpen a kereskedelem – s nem a segélyek – fontosságára hívta fel a figyelmet, és Bauert méltatva kiemelte nagyszerűségét abban, hogy az alapvető közgazdasági elméleteket a világ tényleges problémáira próbálta adaptálni.

A konferencia végén panelbeszélgetés kezdődött John O’Sullivan, a Danube Institute elnökének vezetésével. Az érdeklődő hallgatóság egy sokszínű és izgalmas konferenciát hallhatott, amely hiánypótló módon hívta fel a figyelmet Peter Bauerre és munkásságára. Talán bizakodhat abban a hazai közgazdászszakma, hogy a fejlesztési segélyek legnagyobb kritikusa nagyobb figyelmet fog kapni. Reménykedhetünk abban is, hogy életútját alaposan megismerve, Bauerhez és a Balzac-hős Cointetchez hasonlóan, egyre többen fognak az elméleti modellek értelmezésekor jövő időt használni, jelezve, hogy rendelkeznek a gyakorlatban szerzett tapasztalatokkal.

Hivatkozások

- BAUER, P. T. [1948]: *The Rubber Industry: A Study in Competition and Monopoly*. London School of Economics–Harvard University Press, London–Cambridge.
- BAUER, P. T. [1954]: *West African Trade*. Cambridge University Press, London.
- BAUER, P. T. [1957]: *Economic Analysis and Policy in Underdeveloped Countries*. Duke University Press–Cambridge University Press, Durham–London.
- BAUER, P. T. [1968]: *Market: Control and Marketing Reform*. Weidenfeld and Nicolson, London.
- BAUER, P. T. [1972]: *Dissent on Development: Studies and Debates in Development Economics*. Harvard University Press, Cambridge.
- BAUER, P. T. [1991]: *The Development Frontier: Essays in applied economics*. Harvard University Press, Cambridge.
- BAUER, P. T. [1993]: *Development Aid: End it or Mend it?* ICS Press, San Francisco.
- BAUER, P. T. [2000]: *From Subsistence to Exchange and Other Essays*. Princeton University Press, Princeton.
- DEATON, A. [2013]: *The Great Escape Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press, Princeton.
- MCCLOSKEY, D. N. [2006]: *The Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*. University of Chicago Press, Chicago.
- MCCLOSKEY, D. N. [2010]: *Bourgeois Dignity: Why Economics Can’t Explain the Modern World*. University of Chicago Press, Chicago, IL, 592 o.
- MCCLOSKEY, D. N. [2016]: *Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital, Transformed the World*. University of Chicago Press, Chicago.

Pásztor Szabolcs